

Rapport

efter kvalitetsgranskning av läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7-9 vid
Forssaklackskolan i Borlänge kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Forssacklackskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 under år 2011 och början av år 2012. Granskningen av Forssacklackskolan i Borlänge kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt skolor i projektet under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten, men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubriken Syfte och frågeställningar och Metod och material.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37).

Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Forssacklackskolan besöktes den 16–19 januari 2012. Ansvariga inspektörer har Joakim Norberg och Kristina Dhenstrand varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgransk-

Rapport

2012-04-02

2 (16)

Dnr 40-2011:1833

ningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 är genomförda redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Forssaklackskolan observerades åtta lektioner. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1–4:

1=huvudsakligen svag

2=fler svaga än starka sidor

3=fler starka än svaga sidor

4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

Resultat

När det gäller slutbetyg i årskurs 9 i ämnet svenska vårterminen 2011 visar statistik från Skolverket att 97 procent av eleverna på Forssaklackskolan fick minst Godkänt (G). Fördelat per betygssteg fick 44,6 procent av eleverna betyget Godkänt (G), 44,6 procent Väl Godkänt (VG) och 7,8 procent Mycket Väl Godkänt (MVG). En jämförelse över tid visar att mellan åren 2005 och 2010 var andelen elever som fick minst G i slutbetyg i svenska 95–98 procent. När det gäller riket som helhet fick 97 procent av eleverna minst G i svenska år 2011, och för åren 2005–2010 var denna andel 96–97 procent.

När det gäller de nationella ämnesproven visar statistik från Skolverket att år 2011 erhöill 96 procent av de deltagande eleverna (158 stycken) på Forssaklackskolan minst Godkänt på provbetyget i svenska. Resultatet på riksnivå för andelen deltagande elever som fick minst G på provbetyget detta år var 97 procent. När det gäller specifikt delprovet i läsförståelse nådde 86 procent av eleverna upp till kravnivån för minst G. Noterbart är att 26 procent av de deltagande pojkarna inte nådde upp till provbetyget G på läsförståelsedelen, jämfört med 5 procent för flickorna. Överensstämmelsen mellan resultatet på det nationella ämnesprovet i svenska och slutbetyget i svenska är, enligt Skolinspektionen, god. Inga markanta och omotiverade skillnader mellan dessa betyg har observerats.

Rektorn och lärarna uppger att skolan genomför så kallade screeningar av alla elevers läsförståelseförmåga i årskurs 7, och vissa klasser även i årskurs 8. Dessa screeningar genomförs med hjälp av det diagnostiska materialet DLS¹, där elevernas läsfärdighet beskrivs med hjälp av "stanine"-värden på en skala från 1 till 9 (där 1 är lägst och 9 högst). Hur skolan använder testresultaten beskrivs senare i rapporten under avsnittet Ämnesspecifika undervisningskvaliteter.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att måluppfyllelsen och studieresultaten är förhållandevis goda i ämnet svenska. Elevernas slutbetyg i ämnet svenska och resultaten från det nationella ämnesprovet ger belägg för denna slutsats. Ett viktigt undantag är dock läsförståelsedelen på det nationella ämnesprovet i svenska, där skolan behöver arbeta för att pojkarnas resultat förbättras. Intervjuerna med rektorn och lärarna i svenska visar att skolan har påbörjat en diskussion och analys kring vad pojkarnas låga resultat kan bero på och hur det skulle kunna förbättras.

¹ DLS är en förkortning för Diagnostiska läs- och skrivprov, och är ett diagnostiskt material som är avsett för analys av läs- och skrivfärdigheten hos klasser och enskilda elever.

Rapport

2012-04-02

4 (16)

Dnr 40-2011:1833

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward²

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer visar att lektionerna i svenska präglas av att lärarna anslår en välkomnande ton vid lektionernas inledning, talar till eleverna på ett positivt sätt och skapar ett tillåtande diskussionsklimat. Lärarna bemöter också elevernas åsikter och arbetsinsatser med intresse och respekt, liksom när de ställer frågor till eleverna. De flesta av de observerade lektionerna präglas av en påtaglig arbetsro utan ordningsstörande inslag. De flesta lärare gör eleverna nyfikna på och intresserade av de olika aktiviteter som äger rum på lektionerna. De flesta elever arbetar aktivt på lektionerna med olika arbetsuppgifter och är engagerade och delaktiga i samtal och diskussioner. Intervjuer med eleverna bekräftar lektionsobservationerna om att undervisningen i svenska präglas av en uppmuntrande och stödjande studiemiljö. Eleverna framhåller bland annat att lärarna bemöter dem på ett respektfullt sätt i undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* är huvudsakligen stark. Undervisningen utmärks till stora delar av att lärarna skapar en positiv studiemiljö, bemöter eleverna med respekt, har positiva förväntningar på eleverna, skapar motivation inför olika aktiviteter och involverar alla elever i arbetsuppgifter och aktiviteter.

² Framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

På de flesta av de observerade lektionerna gör läraren tydliga inledningar och avslutningar. Lektionerna inleds ofta med att läraren till exempel klargör dispositionen över de aktiviteter som ska ske under lektionen, och förklarar vad aktiviteterna går ut på. Det är också vanligt att läraren i slutet av lektionen gör en kort sammanfattning av vad lektionen handlat om, och gör framåtblickar mot kommande lektion. Vidare visar lektionsobservationerna att lektionerna är välstrukturerade, där de olika aktiviteterna följer logiskt på varandra i ett sammanhängande flöde. Lärarna förklarar tydligt för eleverna hur de ska utföra de olika arbetsuppgifterna. Lärarna går sedan ofta runt bland eleverna för att fånga upp deras förståelse, och förklarar extra ifall någon elev inte förstått. Eleverna uppges i intervjuer att flera av lärarna i svenska är mycket duktiga på att förklara olika saker på lektionerna, och att lektionerna ofta är välstrukturerade.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* är huvudsakligen starkt. Lärarna genomför välstrukturerade lektioner där inledningarna och avslutningarna ofta är genomtänkta och tydliga. Lärarna ger tydliga instruktioner och förklaringar, och kontrollerar så att eleverna förstått dessa.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att lärarna på de flesta lektioner ger förklaringar och instruktioner på ett sätt som är anpassade efter elevernas kunskapsnivå och behov. De arbetsuppgifter och det material som eleverna arbetar med är också i de flesta fall valda, så att de knyter an till de flesta elevernas intressen och behov. När samtal och diskussioner förs i klassen, i smågrupper eller helklass, ställer lärarna ofta öppna frågor

Rapport

2012-04-02

6 (16)

Dnr 40-2011:1833

där det inte finns givna rätt eller fel svar. Samtalen och diskussionerna främjas också genom att eleverna ofta får diskutera i smågrupper, där alla har möjlighet att komma till tals.

Eleverna uppger i intervjuer att det finns skillnader mellan lärarna i svenska angående anpassningen till de elever som lätt når målen/kunskapskraven. En del lärare ger extrauppgifter som är svårare till dessa elever och ställer utmanande frågor i diskussionerna. Andra lärare ger mest utfyllnadsuppgifter som inte innebär en högre svårighetsnivå, och ställer inte så ofta mer utmanande frågor.

Vissa lärare uttrycker i lärarintervjun att de elever som har lätt att nå målen/kunskapskraven kanske inte alltid får den stimulans och de utmaningar i undervisningen, som de skulle behöva. Undervisningen tenderar, enligt dessa lärare, att inriktas mot de elever som behöver stöd/hjälp och mot den majoritet av elever som ligger ungefär "i mitten" när det gäller kunskapsnivå.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna består i att lärarna på olika sätt anpassar undervisningen till flertalet elever i klasserna, och att lärarna skapar förutsättningar för samtal och diskussioner bland eleverna. Svagheten består i att Skolinspektionen bedömer att undervisningen i svenska inte alltid är anpassad efter de elever som lätt når målen/kunskapskraven, så att dessa elever får tillräckligt med stimulans och utmaningar.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärandet

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att på de flesta lektioner arbetar eleverna fokuserat med olika enskilda uppgifter. Eleverna är ofta uppmärksamma, lyssnar aktivt när läraren håller genomgångar och ställer frågor kring undervisningsinnehållet. På vissa lektioner ges eleverna möjlighet att välja arbetsuppgifter och vilket undervisningsmaterial de ska arbeta med, medan elevernas möjlighet till detta är mindre på andra lektioner.

De observerade lektionerna visar att förekomsten av formativ bedömning³ varierar. På några lektioner ger läraren, via enskilda samtal i ett rum utanför klassrummet, eleverna tydlig återkoppling på deras prestationer samt råd om hur de kan lyckas bättre. På andra lektioner ges viss återkoppling (mer övergripande återkoppling till hela klassen), medan formativ bedömning inte alls förekommer på några lektioner. Vidare visar lektionsobservationerna att eleverna i låg grad får samtala med läraren om lärandet/arbetsmetoderna i undervisningen och reflektera över undervisningen.

Lärarna uppger i lärarintervjun att eleverna brukar få visst inflytande över undervisningen i svenska, till exempel genom att få välja skönlitterära böcker som de ska läsa. Lärarna framhåller vikten av att inflytandet anpassas efter elevernas ålder och mognad, vilket sker genom att elever i årskurs 9 brukar få mer inflytande än elever i lägre årskurser. Eleverna är dock sällan med i själva planeringen av ett arbetsområde. Vidare uppger lärarna i svenska att eleverna skriftligen brukar få utvärdera undervisningen i slutet av terminen, eller efter att ett arbetsområde avslutats. Däremot förekommer det sällan att eleverna får utvärdera och reflektera över undervisningen för ett enskilt lektionspass.

Eleverna uppger i intervjuer att det är lite olika bland lärarna i vilken grad som eleverna har möjlighet att påverka undervisningen i svenska. Ibland får eleverna vara med att påverka exempelvis på vilket sätt de ska redovisa en arbetsuppgift och vilken bok de ska läsa, medan lärarna i andra fall bestämmer det mesta i undervisningen. Utvärdering och reflexion kring undervisningen/lärandet är, enligt eleverna, ovanligt. Även graden av återkoppling från lärarens sida varierar. Vissa elever uppger att de får bra och relevant återkoppling på till exempelvis texter, medan andra elever efterlyser mer av återkoppling om hur de kan förbättra sig och nå de högre kunskapskraven.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler svagheter än styrkor. Styrkorna är att de flesta lärare involverar eleverna aktivt i undervisningen. En svaghet är dock, enligt Skolinspektionens bedömning, att den formativa bedömningen i ämnet svenska inte är så vanligt förekommande utan sker mest i undantagsfall. Eleverna ges inte heller så mycket utrymme att tillsammans med läraren samtala om och reflektera kring lärandet/arbetsprocesserna i undervisningen i svenska.

³ Med "formativ bedömning" avses att läraren ger återkoppling på elevernas prestationer (feedback) i relation till kunskapskraven/målen, och sedan ger vägledning i hur eleven kan förbättra sina möjligheter att nå kunskapskraven/målen (feedforward).

Rapport

2012-04-02

8 (16)

Dnr 40-2011:1833

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

*Skolans övergripande arbete med läsundervisning***Exempel på utgångspunkter vid granskningen**

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek som används aktivt i läsundervisningen
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

Lärarna uppger intervju att de samplanerar i ämnet svenska kring olika ämnesområden. Rektorn uppger att arbetslaget för årskurs 7 arbetar i ämnesövergripande projekt i åttaveckors-cykler, där ämnet svenska ingår. Två exempel på sådana ämnesövergripande projekt är "Då-(Nu)-(Framtid)" och "Liv". Skolan har också haft kontakt med en skolklass i Finland kring ett gemensamt läsprojekt.

I intervjuer med rektorn, lärarna och eleverna framkommer att skolbiblioteket inte används särskilt aktivt i undervisningen i svenska. Det finns i nuläget ingen skolbibliotekarie eller lärare som fungerar som biblioteksvårdar, utan eleverna kan endast besöka biblioteket på lektionstid eller om de ber lärarna låsa upp. Många elever tycker att de böcker som finns i biblioteket inte riktigt passar dem. När eleverna ska låna böcker för läsning i svenska går de oftast till kommunbiblioteket i Borlänge centrum.

Rektorn och lärarna uppger att skolan har begränsad teknisk utrustning. Det finns en datorsal på skolan med ett 20-tal datorer. Utöver det finns det ingen IT-utrustning i klassrummen som till exempel Smartboards eller dataprojektorer, som kan användas av lärare och elever i undervisningen. Denna begränsning har till exempel medfört att analys av bloggtexter i läsundervisningen i svenska inte förekommer så ofta. Skolledningen har dock aviserat att vissa förbättringar är på gång när det gäller skolans IT-utrustning.

Enligt rektorn och lärarna har lärarna inte fått någon specifik kompetensutveckling i läsundervisning eller läsning de senaste åren. Rektorn uppger att kommunen nu prioriterar behörighetsgivande fortbildning fram till år 2015, så att alla verksamma lärare ska kunna erhålla lärarlegitimation.

Det varierar mellan elevernas och lärarnas uppfattning angående i vilken grad som mål, kunskapskrav och betygskriterier genomsyrar undervisningen och bedömningen av elevernas kunskaper. Lärarna uppger att de brukar gå igenom mål, kunskapskrav och betygskriterier för eleverna i början av ett arbetsområde och vid bedömning. Många elever uppger dock i elevintervjuer att lärarna i svenska inte talar så mycket om mål och kunskapskrav, och att de inte får veta betygskriterierna/kunskapskraven i förväg innan bedömning sker.

När det gäller särskilt stöd i ämnet svenska har rektorn delegerat rätten att utreda, besluta om stöd och utarbeta åtgärdsprogram till arbetslagsledarna, som också samarbetar med elevhälsan (vilken benämns som "elevhälsoteamet" på skolan) i dessa frågor. Det finns inte tillgång till personal med specialpedagogisk kompetens i elevhälsan. En av skolans lärare håller dock på att utbilda sig till speciallärare, och avsikten är att denne framöver ska kunna ge elever med lässvårigheter specialpedagogisk hjälp. Det särskilda stöd som ges består, enligt lärare och elever, i att eleverna före eller efter den ordinarie skoltiden kan gå på så kallad studiehandledning. Studiehandledning innebär att eleverna kan få arbeta med olika arbetsuppgifter med stöd och extra hjälp av någon lärare.

Dokumentstudier, lektionsobservationer och intervjuer med elever och lärare visar att läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen i svenska, att lärarna vid bedömning i ämnet utgår från betygskriterier/kunskapskrav i läroplan och kursplan, liksom att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som skollagen anger.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar fler svagheter än styrkor. En svaghet är att skolans bibliotek inte används aktivt för att stödja och utveckla elevernas läsförmåga. En annan svaghet är att skolan har begränsad IT-utrustning, vilket medfört att till ex-

Rapport

2012-04-02

10 (16)

Dnr 40-2011:1833

empel analyser av bloggtexter förekommer sällan. En annan svaghet är att det i dagsläget inte finns tillgång till specialpedagogisk kompetens i elevhälsan. Det kan, enligt Skolinspektionens bedömning, medföra att skolan i sina utredningar kring elevers svårigheter att nå kunskapskraven inte uppmärksammar elevers behov av specialpedagogisk läsundervisning. Följaktligen medför det att den typ av särskilt stöd som skolan ger för elever som har problem med läsförståelsen riskerar att inte motsvara elevernas faktiska behov. En styrka inom granskningsområdet är bland annat att det förekommer pedagogisk samverkan mellan lärarna i svenska och andra lärare på skolan.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att en vanligt förekommande texttyp som eleverna får ta del av är skönlitterära texter. Exempelvis har eleverna i några klasser, inom arbetsområdet "Deckare", läst och analyserat Edgar Allan Poes noveller *Morden på Rue Morgue* och *Den svarta katten*. Eleverna har också i anslutning till läsningen av dessa noveller själva skrivit kortare deckare. I en annan klass har eleverna, inom ramen för temaområdet "Att vara ung i Sverige", fått välja en av fyra skönlitterära böcker som läraren presenterat.

Lektionsobservationerna visar också exempel på att eleverna fått läsa sakprosatexter. I en klass har eleverna fått arbeta med argumenterande texter i form av debattartiklar som funnits i dagstidningar. I en annan klass har arbetsområdet handlat om svenska språkets historiska utveckling, och då har eleverna fått läsa kortare äldre texter från olika tidsperioder.

Lärarna uppger i intervjuer att eleverna får arbeta med till exempel tidningstexter, noveller, dikter och sagor. Eleverna får också se på film och teater, och se filmatiseringar av böcker där filmen jämförs med boken. Eleverna nämner i intervjuer att de får ta del av exempelvis romaner, noveller, tidningstexter, debattartiklar och krönikor, och att de får se på film och teater.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* är huvudsakligen starkt. Eleverna får ta del av olika slags texter i undervisningen i svenska. Skolinspektionen bedömer också att de texter som har förekommit vid lektionsobservationerna, och de texter eleverna talat om i intervjuerna, är valda så att de fångar elevernas intressen och behov och att de ligger på en rimlig kunskapsnivå för eleverna.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationer visar flera exempel på former för textbearbetning. Exempelvis har läraren på en lektion förberett frågor till en skönlitterär text på förhand, och sedan får eleverna sitta i smågrupper och diskutera texten utifrån frågorna. Ett annat exempel är att läraren läser en novell högt i helklass, varefter eleverna och läraren tillsammans i helklass diskuterar och analyserar texten. Ytterligare ett exempel, som förekommit på några lektioner, är basgruppsarbete kombinerat med skrivande av läsloggar. Det innebär att eleverna är indelade i små grupper om ca 4-5 elever i varje grupp, och att diskussionerna och analyserna av de texter eleverna läser huvudsakligen sker i dessa grupper. Läraren går sedan runt i de olika basgrupperna och lyssnar av diskussionen och ställer också följdfrågor. Inför träffarna i basgrupperna har eleven skrivit i sin läslogg, vilket innebär att eleven löpande gör anteckningar om innehållet i boken och antecknar egna tankar och reflexioner kring de textpassager de läser. De frågor som läraren ställer till eleverna när de lästa texterna diskuteras i helklass är främst av faktakaraktär och i vissa fall av mer analytisk karaktär.

Lärarna uppger i intervjun att det varierar hur texterna bearbetas, och att det bland annat beror på texttypen. En lärare uppger att denna ofta arbetar med att eleverna får hitta belägg för sina tolkningar i texten, det vill säga peka på vilka textpartier som stödjer en viss tolkning. I likhet med vad som observerades under lektionerna nämner lä-

Rapport

2012-04-02

12 (16)

Dnr 40-2011:1833

rarna att de ofta arbetar med läsloggar. Lärarna uppger också att de har arbetat med olika lässtrategier med eleverna, till exempel sökläsning, djupläsning och studieteknik. Eleverna uppger i intervjuer att de fått skiva bokrecensioner, både muntligt och skriftligt. Dessa har de fått redovisa i smågrupper. Rent allmänt uppger eleverna att de ofta får färdiga frågor till texterna, och de frågorna brukar de få diskutera i smågrupper.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper* uppvisar fler styrkor än svagheter. Skolinspektionen bedömer att lärarna anpassar textbearbetningen efter de olika texternas syften och karaktär, att eleverna ges möjlighet att utveckla olika lässtrategier när olika texter läses och bearbetas i undervisningen och att de flesta texterna utgår från elevernas intressen och erfarenheter. Skolinspektionen bedömer dock att textbearbetningen ibland skulle kunna göras mer avancerad, så att innehållet och stilen i texterna tolkas/analyseras mer ingående när elever och lärare för samtal kring de lästa texterna. Skolinspektionen bedömer också att de elever som har lätt att nå målen/kunskapskraven i svenska inte alltid får tillräckligt med utmaningar och stimulans, och att dessa elevers behov inte alltid tillgodoses i undervisningen.

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala mediers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala medier

Skolinspektionens bedömning

På de åtta observerade lektionerna användes inte digitala textförmedlande medier i form av exempelvis film, TV-program, Internet etc. Lärarna uppger dock i lärarintervjun att eleverna får se TV-program om författare och filmatiseringar av böcker, där bok och film jämförs. Det har, enligt lärarna, förekommit att eleverna fått läsa och analysera bloggtexter, men eftersom skolan har begränsad tillgång till datorer förekommer det inte så ofta. Eleverna uppger i elevintervjuer att de brukar få se film ibland i svenska, och att de då bland annat brukar få jämföra den bok de läst med filmatiseringen av boken. Eleverna uppger också att de inte använder datorer så ofta i svenska ef-

tersom skolan har begränsad tillgång på dem; när det sker är det oftast för att renskriva olika typer av texter.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?* uppvisar fler svagheter än styrkor. Lärarna uppger att de använder olika digitala medier i undervisningen i svenska, och eleverna att de ibland får se film. Skolinspektionen bedömer dock att eleverna, som en följd av bland annat den begränsade tillgången på datorer på skolan, i låg grad ges möjlighet att använda digitala textförmedlande medier (till exempel söka information på Internet och kritiska granska den information som finns där, liksom att använda analysera bloggtexter på Internet). Det ska också nämnas att anledningen till att värdet noll satts på de observerade lektionerna är att Skolinspektionen bedömt att användningen av digitala medier inte varit relevant inom ramen för det syfte/mål, som lektionen haft enligt undervisande lärare.

Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

Skolinspektionens bedömning

Rektorn uppger att skolan gör så kallade screeningar av alla elever i årskurs 7 med hjälp av diagnostiseringsmaterialet DLS. Den lärare som nu håller på att utbilda sig till speciallärare har det övergripande ansvaret för att testerna genomförs och för att sammanställa testresultaten. Lärarna uppger i lärarintervjun att resultaten sammanställs på skolnivå och klassnivå, att resultaten sedan återförs till lärarna i svenska och att de använder resultaten som underlag för att utvärdera undervisningen. För de elever som ligger på stanine-värdena 1–2 görs särskilda uppföljningar av läsförståelsen, men ibland görs uppföljningar av hela klasser även i årskurs 8.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?* är huvudsakligen starkt. Skolan följer upp elevernas läsförståelseförmåga via DLS-testerna, och lärarna i svenska använder testresultaten för att förbättra läsundervisningen.

Rapport

2012-04-02

14 (16)

Dnr 40-2011:1833

Bakgrundsuppgifter om Forssacklackskolan

Forssacklackskolan ligger i Borlänge och byggdes år 1965. På skolan bedrivs undervisning för årskurs 7–9. Läsåret 2011/12 finns 473 inskrivna elever på skolan och 40 undervisande lärare. Skolan leds av en rektor och en biträdande rektor. Lärarna är organiserade i tre arbetslag – ett för respektive årskurs – som leds av var sin arbetslagsledare. Lärarresurserna för särskilt stöd har lagts ut på lärarna i de olika arbetslagen, och där ansvaret för att utreda elevers eventuella behov av särskilt stöd, besluta om särskilt stöd och utarbeta åtgärdsprogram delegerats från rektorn till arbetslagsledarna. Skolans elevhälsoteam består av rektorn, kuratorn och skolsköterska, där ibland även skolläkaren och skolpsykologen deltar.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet/risk är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas. Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av

Rapport

2012-04-02

16 (16)

Dnr 40-2011:1833

allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande läraren kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun.